

Josep Guia no es beu l'“Espill” en carabassa

Mossèn Company fa l'elogi d'una vídua per a casar-la amb el protagonista de l'*Espill* —la novel·la en vers de Jaume Roig publicada a València el 1531 i redactada a la segona meitat del segle XV— i, després d'aconsellar-li que la vegi, afegeix: “No en podeu beure/ en carabassa!” Fins ara, tots els editors, traductors i adaptadors de l'obra en prosa han entès que el mossèn diu que la vídua és d'un vi tan bo que no es pot beure en carabassa, perquè en carabassa només s'hi beu el dolent.

La lectura de la frase va provocar que a final del segle XIX el folklorista Sebastià Farnés, que recull l'expressió *no poder beure en carabassa* sense més informació que la de l'*Espill*, confirmés aquesta interpretació, i l'ellevés a la categoria de proverbi, amb aquesta definició: “Es diu d'una cosa excel·lent perquè en carabassa sols se beu el vi dolent.” I encara ara alguns col·leccionistes de refranys mantenen que *no poder beure'n en carabassa* vol dir ‘ser excel·lent en una cosa, ser rara’.

Josep Guia i Marín (València, 1947), doctor en matemàtiques i en filologia per la Universitat de València i especialista en fraseologia aplicada, demostra que la lectura és incorrecta i, per tant, el proverbi no ha existit mai. I que no és l'única badada que han fet els filòlegs.

Ho diu en un llibre que posa al dia les darreres recerques fetes sobre el text, que ha publicat la Universitat de València, *Ficció i realitat a l'Espill. Una perspectiva fraseològica i documental*.

El personatge del mossèn, diu Guia, fa servir la locució verbal *beure en carabassa*, i aquesta frase forma part d'un proverbi valencià anotat el 1928 per Estanislau Alberola, “El que beu en carabassa, no veu si beu poc o massa”, proverbi que indica “anar a cegues, tenir un coneixement incomplet o imprecís del que es fa”, perquè la carabassa, a diferència de les ampolles de vidre, és opaca.

Josep Guia, doctor en matemàtiques i en filologia, descobreix noves fonts bàsiques de l'“Espill” de Jaume Roig i desfà moltes males lectures, algunes de les quals s'han convertit en proverbis falsos.

Per tant, el mossèn fa servir el proverbi per a reforçar el seu consell: cal que el protagonista vegi la vídua abans de decidir-se a casar-s'hi, no fos cas que s'equivoqués, com li ha passat en les ocasions anteriors. És a dir, que miri el vi abans de tastar-lo, i no faci com els que beuen en carabassa.

Confirma la tesi de Guia un altre refrany, de sentit tan clar que no li cal definició, reportat pel lingüista Víctor Pàmies i Riudor (Barcelona, 1963) en la seva base electrònica de dades pare-

miològica, i que diu: “Casar-se lluny de casa és beure amb carabassa.”

Pàmies el troba en Joan Amades, però podria ser també un proverbi valencià, perquè la rima només funciona en apitxat. El diccionari Alcover-Moll recull un refrany que té exactament el mateix sentit, encara més clar, perquè no és metafòric: “Qui lluny se'n va a casar, o s'enganya, o va a enganyar.”

Guia fa moltes correccions a les lectures de l'*Espill* fetes fins ara. Hi ha errors, com el cas de *beure en carabassa*, provocats pel fet de no haver reconegut un proverbi o una locució verbal.

Així *fer botes*, que vol dir ‘inflar els llavis en el moviment precursor del plor’, com recull l'Alcover-Moll, s'ha entès com ‘clavar puntades de peu’, entenent *botes*, és a dir, ‘sabates’.

Sovint són errors derivats del fet que el transcriptor no reconeix una determinada unitat fràsica, i la parteix en dos, bo i afegint la primera part a la frase anterior i la segona, a la posterior, de manera que es desvirtua el sentit de tot el passatge.

Però la detallada i rigorosa anàlisi fraseològica de Guia ha permès també de corregir l'error contrari, consistent a creure que hi ha unitat on no n'hi ha. D'això, el filòleg en diu “miratge fràsic”. Algunes d'aquestes unitats fràsiques falses han estat convertides per Farnés en expressions fetes.

Guia també ha detectat transcripcions errònies que van enganyar Farnés. Així, el vers “fon joc de falles” figura transcrit “fon foc de falles” en diverses edicions. Això va provocar que Farnés presentés *foc de falles* com a sinònim de *foc d'encenalls*, però ni l'una cosa ni l'altra no tenen res a veure amb la locució nominal “joc de falles”, que fa referència a una “situació adversa per manca de previsió”.

Noves fonts. A més de corregir moltes males lectures, Guia avança considerablement en el coneixement de les fonts. N'hi ha dues de molt importants, no detectades fins ara, perquè no s'havia aplicat el siste-

ma de comparació d'unitats fràsiques utilitzat pel filòleg i matemàtic. Són Francesc de la Via, autor gironí del segle XV i, sobretot, el llibre *Lo Cartoixà*, la traducció que Joan Roís de Corella va fer de la *Vita Christi* del monjo Ludolf de Saxònia, una traducció poc estudiada i que no compta amb cap edició moderna.

La influència de la traducció sobre l'*Espill* és –veu el filòleg– temàtica i lingüística. No era fàcil de sospitar d'aquesta influència per la diferència formal entre les dues obres. *Lo Cartoixà* és una obra en prosa molt densa, mentre que l'*Espill* és escrit en un vers ràpid i curt. De l'estudi de la relació entre tots dos textos, que afecta sobretot la part devota i bíblica de l'*Espill* –encara que no s'hi limiti–, el filòleg se n'ha ocupat en diversos treballs, des del 1999, i ara s'hi esplaia: gairebé cent pàgines, la part més extensa del llibre. Aquesta part consisteix en la recerca i la valoració de concordances lèxiques i fràsiques, i també temàtiques, entre totes dues obres.

Són tants els punts en comú, i tan importants, que segons el filòleg demostren que gairebé tota l'aclaparadora erudició sobre matèries bíbliques i teològiques que hi ha a l'obra de Jaume Roig es troba a *La Cartoixà*.

A més, gràcies a la lectura de *Lo Cartoixà*, Guia ha desfet alguns malentesos sobre les referències bíbliques de l'*Espill*, i ha detectat més lectures deficientes. Per exemple, quan s'hi parla dels tres Reis d'Orient i s'esmenten els “nous estils que en lo cel veren” cal transcriure “nous estels”. I fins i tot s'han pogut desfer malentesos bíblics atribuïts a Roig. N'és un cas l'expressió de l'*Espill* “alt e tot nu”, amb referència al Jesús crucificat: no és cap broma lingüística, sinó un lloc comú, perquè apareix a *Lo Cartoixà*. I idees i situacions atribuïdes a la imaginació de Roig sobre la història sagrada, ho hauran de deixar de ser perquè es troben a *Lo Cartoixà*.

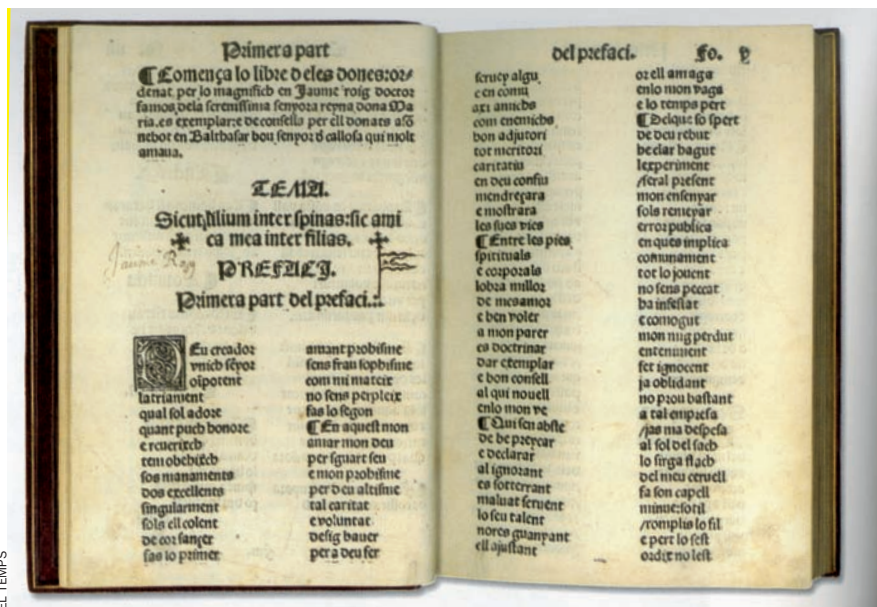
El filòleg també ha tingut temps i espai per a detectar moltes incoherències històriques, molts anacronismes, en la temporalitat de la vida fictícia del protagonista, no descobertes per la crítica. Un cas: s'hi parla de timbres nous en uns anys que la moneda no havia esta creada.

Josep Guia publica l'estudi *Ficcio i realitat a l'Espill. Una perspectiva fraseològica i documental.*

Finalment, Josep Guia apunta en l'estudi les seves sospites sobre l'autor del llibre. El nom de Jaume Roig només apareix a la portada, molts anys després

amb els cercles literaris. L'obra conté al·lusions a circumstàncies de la vida real de Jaume Roig i el seu entorn, però és perfectament possible que un autor

La primera edició de l'*Espill*, extensa novel·la en vers, es publica a València el 1531, anys després de la mort de l'autor, Jaume Roig (València, 1400-1478).

de la seva mort, i és una portada que fa una presentació mistificadora de l'obra; no hi ha testimonis coetanis; i el nom de Jaume Roig no figura al manuscrit. A més, el personatge no tenia relació

involucrés aspectes de la vida real d'una persona en la seva obra, considera l'autor de l'ambició i impactant estudi.

Lluís Bonada